שבודקין לעושי פסח ואין בודקין לאוכלי תרומה מאי בודקין [ה](לעושי פסח) [ג]אמר רב יהודה אמר שמואל [א]מנפח בית הפרס והולך [ד]רב יהודה בר [ו]אביי משמיה דרב יהודה אמר בית הפרס שנידש טהור:

הדרן עלך האשה

מי שהיה [ב]טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון יעשה את השני שגג או נאנס ולא עשה את הראשון יעשה את השני א"כ למה נאמר טמא או שהי' בדרך רחוקה [ג]שאלו פטורין מהכרת ואלו חייבין בהכרת: **גמ'** איתמר היה בדרך רחוקה ושחטו וזרקו עליו רב נחמן אמר הורצה רב ששת אמר [ד]לא הורצה רב נחמן אמר הורצה מיחם הוא דחס רחמנא עליו ואי עביד תבא עליו ברכה ורב ששת אמר לא הורצה מידחא דחייה רחמנא כטמא אמר ר"נ מנא אמינא לה דתנן מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון יעשה את השני מכלל דאי בעי עבד ורב ששת אמר לך אי הכי סיפא דקתני שגג או נאנס ולא עשה את הראשון יעשה את השני מדקתני ולא עשה מכלל דאי בעי עבד הרי שגג והרי נאנס אלא מזיד קתני בהדייהו ה"נ אונן קתני בהדייהו אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא דקתני אלו פטורין מהכרת ואלו חייבין בהכרת אהייא אילימא אשוגג ונאנס שוגג ונאנס בני כרת נינהו אלא לאו אמזיד ואונן ורב נחמן אמר לך לעולם אמזיד לחודיה ובדין הוא דאיבעי ליה למיתנא חייב והאי דקתני חייבין איידי דתנא רישא פטורין תנא סיפא חייבין אמר רב ששת מנא אמינא לה דתניא [ה]ר"ע אומר נאמר [ו]טמא ונאמ' [ז]בדרך רחוקה

מה

שבודקין. מהלכין בבית הפרס ע"י בדיקה לעשות פסח אם אין לו דרך אחרת: **ואין בודקין לאוכלי תרומה.** אלא ימתין ויקיף או יום או יומים עד שמגיע אל תרומתו ואוכלה: ה"ג **מאי בודקין.** היאך יבדוק: **מנפח בית הפרס.** הוא שדה שנחרש בה קבר כדתנן (אהלות פי"ז מ"א) החורש בית הקבר הרי זה עושה בית הפרס מלא מענה מאה אמה וגזור רבנן שמא כיתתה מחרישה את העצמות ופיזרתן באורך המענה ויש כאן עצם כשעורה ויעבור ויסיטנו ועצם כשעורה מטמאה במגע ובמשא דהיינו היסט הלכך מנפחו בפיו ואם יש עצם גדול יראנו ועצם כשעורה נדחה בנפיחתו ואהל אין מטמאו דהא אין טומאת אהל בעצמות אלא רוב בנין ורוב מנין: **שנידש.** ברגל טהור שדריסת הרגלים העבירתן והכא לעשות פסחו יבדוק אם נידש ויעבור אבל לאכילת תרומה לא סמכי' עלה שיכול להמתין ובית הפרס מדבריהם ולא העמידום במקום כרת דפסח:

הדרן עלך האשה

מי שהיה טמא. א"כ למה נאמר טמא. בגמ' (צג.) פריך הא איצטריך דאי בעי למיעבד כראשון לא מצי עביד אלא אדרך רחוקה קאי דאנוס הוי דלא מצי עביד [א] וה"נ אמרינן בגמרא ואי בעי למיעבד ע"י שלוחו עביד כמ"ד בגמרא (שם) הורצה והלכך הואיל ושאר אונסין אידחו לשני אונס דדרך רחוקה ל"ל דאידכר רחמנא טפי מאונס אחרינא הא דרך רחוקה אנוס הוא שאינו יכול ליכנס כל שעת שחיטה כדאמרינן בגמ' ולאשמעינן דאי בעי למיעבד לא מצי עביד לא מלינן למימר דהא ודאי מצי עביד כמ"ד הורצה: **שאלו פטורין מן הכרת.** טמא ודרך רחוקה ושגג ונאנס: **ואלו חייבין.** מפרש בגמרא: **גמ' שחטו וזרקו עליו.** ולערב יבא ומ"מ בדרך רחוקה הוא שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה דהיינו כל שש שעות עד שקיעת החמה: **הורצה.** ופטור מן השני: **כטמא.** ולא עשה כלום וזקוק לשני: **מדקתני ולא עשה מכלל דאי בעי מצי עביד.** ולטמא ליכא לאוקמא ועל כרחיך אדרך רחוקה קא מהדר: [ו]וליטעמיך סיפא גבי שגג ונאנס דתנא תו זימנא אחריתי ולא עשה אהי מוקמת לה הלא שגג ולא ידע שהיום פסח הרי שגג ונאנס ומאי אי בעי איכא למימר הכא אלא מאי אית לך למימר בלא עשה דסיפא מזיד קתני בהדייהו ועלה קאי ולא עשה דאי בעי הוה עביד: **ה"נ.** גבי לא עשה דרישא אונן קתני בהדייהו ועלה קאי ולא עשה דאי בעי עביד כדאמרי' בפ' האשה (לעיל צא.) האונן והמפקח הגל כו' שוחטין עליהן: **מתני' נמי דיקא.** דמזיד ואונן קתני בה: **אהייא.** קתני חייבין בהכרת: **ור"נ.** דאמר לא תנן אונן ברישא ולא עשה אדרך רחוקה קאי אמר לך סיפא ודאי מזיד מחסרא בה ועלה קאי ולא עשה דסיפא וחייבין בהכרת נמי עליה קאי והא דתני חייבין לשון רבים איידי דתנא פטורין תנא נמי חייבין. (אמר המגיה בקצת פי' רש"י זה ליתא) ותימה לי אמאי לא אמר ר"נ מנא אמינא לה דקתני א"כ למה נאמר דרך רחוקה שאלו פטורין כו' מדקאמר למה נאמר ש"מ דאי בעי למיעבד עביד כר"נ דאי כרב ששת איצטריך דאי בעי למיעבד דלא ליעבד (עד כאן):

מה

בודקין לעושי פסח. וא"ת דמשמע הכא דדוקא לעושי פסח התירו ע"י בדיקה משום דלא העמידו דבריהם במקום כרת ובפ' בכל מערבין (עירובין ד' ל:) תנן מערבין לכהן בבית הפרס ומפרש בגמרא[ב] משום דמצי אזיל כדרב יהודה ואומר ר"י דהאי דקאמר הכא במקום כרת דוקא היינו משום דאיכא נמי כרת בעשיית פסח בטומאה והיינו דקאמר בסוף חגיגה (דף כה:) לעושי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת לאוכלי תרומה העמידו דבריהם במקום מיתה פירוש לענין פסח טיהרוהו אע"ג דאיכא כרת באכילתו בטומאה לענין תרומה העמידו דבריהם ולא טיהרוהו אע"ג דליכא אלא מיתה לאוכלה בטומאה אבל בטומאת כהן דליכא אלא לאו שרי ליכנס בבית הפרס לצורך עירוב ויש דבר כגון ללמוד תורה ולישא אשה דשרי אפי' בלא נפוח כדאמרי' בפ' שהוציאוהו (עירובין דף מז.) ובע"ז (דף יג.) משום דעדיפי מאלו מצות[ט]:

מאי בודקין. קשה לר"ת מאי קבעי הלא הבדיקה מפורשת בסוף אהלות באותה משנה עצמה דקתני ומודים ב"ש וב"ה שבודקין לעושי פסח ואין בודקין לאוכלי תרומ' ולנזיר ב"ש אומרים בודקין וב"ה אומרים אין בודקין כיצד הוא עושה מביא את העפר שהוא יכול להסיטו ונותן לתוך כברה שנקביה דקים כו' ואומר ר"י דבדיקה דמתני' בשכבר עבר ורב יהודה ורב חייא באין לפרש שיוכל לבא ולעבור וה"ק מאי בודקין אם רצה לעבור: [ועי' תוספות בכורות כט. ד"ה היכי אזיל כו' וע"ע תוס' כתובות כח: ד"ה מנפח:]

הדרן עלך האשה

מי שהיה טמא: **אלו** פטורין מהכרת. נראה לר"י דמתני' קסבר שוחטין וזורקין על טמא שרץ והשתא איירי מתניתין בטמא מת בששי דלא חזי לאכילה לאורתא דאי קסבר אין שוחטין אם כן טמא דמתני' אף בטמא שרץ או דטמא מת בשביעי שלו א"כ אמאי פטור מהכרת כיון דיכול לטבול דהתניא בפ' אלו דברים (לעיל דף סט:) יכול לא יהא ענוש כרת אלא טהור ושלא היה בדרך רחוקה ערל וטמא שרץ ושאר טמאים מנין ת"ל והאיש ומשמע דליכא מאן דפליג עלה מדפריך מינה לרבא דקאמר דר"נ פוטר מכרת וא"ת תיקשי מתני' לרב דאמר לעיל (דף צ:) אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ וי"ל דכמה תנאי אשכחן דסברי כרב דאין שוחטין והא דפריך ליה לעיל ממתניתין דזב שראה שתי ראיות היינו משום דרב עלה קאי ומוקי לה בשבטל:

ורב נחמן אמר הורצה. רב נחמן מאי סבר כרב יהודה דאמר לקמן [ט]דרך רחוקה כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה ואפ"ה הורצה דנהי דאינו יכול בהילוך בינוני כיון דיכול לבא בסוסים ובפרדים בר אכילה הוא ולא דמי לחולה וערל וטמא:

הכא נמי אונן קתני בהדייהו. וא"ת מה בין אונן למזיד [י](ושוגג) דאם הוא מזיד היינו מזיד [י](ואם הוא שוגג) היינו שוגג וי"ל דתנא תרי גווני מזיד חד שהניח בחנם ואונן שנתעצל אגב מרריה ומיירי במת לו מת אחר חצות אבל קודם חצות אינו בהכרת כדמוכח בסוף פירקין [י]וכן איתא בהדיא בפ' טבול יום (זבחים דף ק.) ולעיל הוי מצי למיחשב נמי אונן בהדי הנהו דהעמידו דבריהם במקום קודם חצות:

ה"ג

עין משפט נר מצוה

נד א מיי' פ"ו מהלכות ק"פ הלכה ח:
א ב מיי' פ"ה מהלכות ק"פ הלכה א:
ב ג שם הלכה ב:
ג ד שם הלכה ג:

רבינו חננאל

שבודקין לעושי פסח ואין [בודקין] לאוכלי תרומה, (אין) [מאי] בודקין, (מפסח) [מנפח], ואם אין שם עצם הרי הוא (עצם) [טהור]. ורב יהודה [אומר] בודקין (כלומר) אם הלכו בו בני אדם וטהר, דקי"ל כל עצם שהוא בשעורה [שנידש] ברגל [טהור] וכל שכן גדול ממנו. מאי שנא הני ומאי שנא הני. פי' ערל וטמא [ואיזמל], ערלה איסורא דאורייתא היא, וכן הזאה. נמי אי מעבר לה דרך רשות הרבי אתי לידי חלול שבת דהיא איסורא דאורייתא. וכן איזמל נמי אי מייתי ליה דרך רשות הרבים איסורא דאורייתא היא, העמידו דבריהם במקום כרת. אבל אונן ומצורע ובית הפרס דלא אתו לידי איסורא דאורייתא, לא העמידו דבריהם במקום כרת.

הדרן עלך האשה

מי שהיה טמא או בדרך רחוקה כו'. איתמר היה בדרך רחוקה ושחטו וזרקו עליו רב נחמן אמר הורצה, מיחס הוא רחס רחמנא עליה, ואי עביד תבוא לו ברכה. רב ששת אומר לא הורצה רחמנא דחייה כטמא. ודייק רב נחמן מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה הראשון יעשה השני, מכלל דאי בעי עבד. רב ששת אמר אי הכי סיפא דקתני שגג או נאנס ולא עשה הראשון יעשה השני, וכי אלו יכולין לעשות הראשון והרי שגגו (שגג) או נאנס, ואלא מזיד קתני בהדייהו והכי קתני, שגג או נאנס או אפי' מזיד שהיה יכול לעשות הראשון ולא עשה יעשה השני, רישא נמי מי שהיה טמא או בדרך רחוקה או אונן קתני. ודייק רב אשי להא סברא מדקתני אלו חייבין בכרת מכלל דבמזיד ואונן קתני. ודחי רב נחמן מזיד קתני בסיפא, דהא חייבין כרת קתני, אבל ברישא איך נאמר אונן תני בהדייהו והא פטורין קתני, אלא לעולם מזיד בלבד הוא דקתני בסיפא, ואמאי קתני הרי אלו לשון רבים, משום דתנא רישא פטורין תנא סיפא חייבין. אמר רב ששת מנא אמינא לה דתניא ר' עקיבא אומר נאמר טמא ונאמר דרך רחוקה כו'.

מסורת הש"ס

א) פ"א ל"ג, ב) כריתות דף יט: עירובין דף ל: מ"ק דף ה: חגיגה דף כה: כתובות דף כח: בכורות דף כט. נדה דף נז., ג) [כריתות יט:] ע"ש על הגליון, ד) פ"א אמי, ה) [תוספתא רפ"ח], ו) ב"מ אי הכי, ז) [שם דף ל:], ח) [ועיין תוס' בכורות כט. ד"ה היכי אזיל], ט) [דף נג:], י) פ"א ל"ג, כ) [דף נח.]

תורה אור השלם

ו. דבר אל בני ישראל לאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם או לדרתיכם ועשה פסח ליי: במדבר ט י

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מי שהיה וכו' דלא מצי עביד ואי בעי למיעבד כצ"ל ותיבת וה"נ אמרינן בגמרא נמחק:

מוסף רש"י

שבודקין לעושי פסח. בית הפרס, כדמפרש ואזיל, היה הולך לעשות פסחו ובית הפרס של שדה שנחרש בה קבר מפסיקו, בודקו בנפיחה ואם יש עצם כשעורה רואהו ונשמט ממנו, ועצם כשעורה אינו מטמא באהל אלא במגע ובמשא, לפיכך בודק בנפיחה שלא יסיטנו ברגלו (חגיגה כה:). ואין בודקין לאוכלי תרומה. אין סומכין על בדיקה זו, דכיון דאין זמן קבוע לאכילה ימתין שבעה ימים ויזה שלישי ושביעי ויטבול, אבל גבי פסח הואיל וזמנו קבוע ובית הפרס דרבנן לא העמידו דבריהם במקום כרת (שם). בית הפרס. והוא שדה שנחרש בה קבר ויחשו חכמים שמא דלדלו כלי המחרישה את העצמות ויהלכו עליהן מפוזרין ועצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ולא באהל (ברכות יט:) ואוקמי רבנן כל סביבות הקבר מאה אמה כספק טומאה (נדה נז.) שכן שיעור שהמחרישה מולכת את עצמות המת (כתובות כח:). פרס, לשון דבר שבור ופרוס, על שם שנפרסו העצמות (נדה שם). יש שם עצם גדול נראה מאליו ועצם קטן נראה בנפיחה ואינו מסיטו ברגליו (ערובין ל:) וסומך על כך שאם יש עצם רואהו, ואע"ג דמאהיל לא חיישינן דאין עצם כשעורה מטמא באהל עד דאיכא שדרה או גולגולת שלמה או רוב בנין או רוב מנין (כתובות כח:). שנדיש. בדריסת רגלי בני אדם (ערובין ל:) שדשוהו בני אדם ברגליהם (בכורות כט.) דישה רבה ברגלים הרבה (כתובות כח:). טהור. דתלינן לקולא ואמרינן כל העצמות נכתתו לפחות מכשיעור (שם) שאי אפשר לעצם כשעורה שלא יהא נידש ברגל (בכורות שם) שהרגלים נושאים את העצמות ושוחקים (נדה שם).

הדרן עלך האשה